

Emanuel Thelningin maapäivämaalaus ja Porvoon tapahtumat

Porvoon maapäivien¹ 200-vuotisjuhlallisuuksien lähestyessä tulee säätykokouksen kuvallinen kiteytyminen taas näkymään lukuisissa julkaisuissa. Moni kuvatekstin kirjoittaja saattaa kuitenkin huomata työnsä yllättävän haastavaksi. Mikä Emanuel Thelningin vuonna 1812 signeeraaman maalauksen aihe itse asiassa on? Mitä säätykokouksen tapahtumaa se tarkkaan ottaen esittää?

Thelningin maalaus (kuva 1) on historia-alan kirjallisuuden kannalta suorastaan ikoninen, sitä on käytetty paljon, se on suorastaan kulunut.² Tulen kuitenkin osoittamaan, ettei tämä historiamaalaus ole käytössä pelkkänä neutraalina kuvituksena. Sitä kehystävät kuvatekstit eivät ole vain muutamia viattomia virkkeitä: ne tarjoavat toisistaan poikkeavia tulkintoja kuvasta ja sen kautta vuoden 1809 tapahtumista. Näkemykseni on, ettei yksikään kuvateksteistä edes osu aivan oikeaan. Vähääkään perusteellisemmän tutkimuksen puuttuessa on kuvaan liitetty koko joukko pieniä virhetulkintoja ja väärinkäsityksiä. Porvoon säätykokouksessa paikalla olleen³ taiteilijan maalauksesta tiedetään lopulta kovin vähän.

Thelningin maalauksen aihe on pääteltävissä vain ohittamalla aiemmat tekstit ja katsomalla itse kuvaan. Pyrin tässä artikkelissa tarjoamaan tarkennetun tulkinnan tuosta aiheesta sekä maalauksen eräistä yksityiskohdista. Kirjoitus ei ole tyhjentävä, vaan haluan ennen kaikkea osoittaa, että myös historiantutkijoiden olisi hyvä katsoa kuvia hieman tarkemmin. Niillä on oma informaatioarvonsa, vaikka ne eivät sinänsä olekaan yhtään tekstejä ongelmattomampia lähteitä.

¹ Tässä käytetään Osmo Jussilaa seuraten (*Maakunnasta valtioksi* 1987; *Suomen suuriruhtinaskunta* 2004) säätykokouksesta nimitystä *maapäivät*. Sanaa *valtio* ei 1809 ollut olemassa suomen kielessä eikä maa ollut *riket*, jolla olisi ollut *riksdag* 'valtiopäivät'. Ruotsin valtakunnan miehitetyn itäosan paikallisen säätykokouksen kutsuminen valtiopäiviksi on muutenkin jokseenkin suurellista ja jälkikäteen rakennettua: historiaa on tarkasteltu anakronistisesti. Vrt. A. Halila, "Porvoon valtiopäivät ja autonomian alkuaika". *Suomen kansanedustuslaitoksen historia* 1. Helsinki: Eduskunnan historiakomitea, 1962, 497–498. Vuonna 1863 kokoontunutta säätykokousta pitäneen kuitenkin, aikalaisten kielenkäyttöä seuraten, kutsua valtiopäiviksi, vaikka nimitys oli ruotsiksi edelleen *lan(d)tdag*.

² Nils Erik Villstrand, "Synliggör historikerns byggnadsstälningar". *Hufvudstadsbladet* 6.10.2003; Jussila 2004, värikuvaliite.

³ Tieto perustuu *Wiborg*-lehden artikkeliin "Borgå landtdags tafla, målåd af E. Telning" 30.10.1858. Tämä on tärkein lähde Thelningistä ja maapäivätaulusta. Kirjoittaja, nimimerkki „pp.. kertoo tunteneensa Thelningin henkilökohtaisesti. Kyseessä lienee Anders Johan Hipping (1788–1862), joka vuoden 1812 lopulla valittiin suomalaislukiolaisten uskonnonopettajaksi Pietariin ja asui siellä vuoteen 1823. Hipping tunnetaan myös varhaisena historiantutkijana. *Wiborg*-lehden artikkelin kirjoittamisen aikaan hän toimi kontrahtirovastina ja Uudenkirkon kirkkoherrana (G. Luther 2000, *Herdaminne för Ingermanland 2: de finska och svenska församlingarna och deras prästerskap 1704–1940*. Helsingfors: SLS, 203–204; M. Väisänen, "Hipping, Anders (1788–1862)". *Kansallisbiografia*-verkkójulkaisu. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2001 (www.kansallisbiografia.fi).

Kuva 1. Emanuel Thelningin maapäivämaalaus, 1812. Porvoon tuomiokapituli.

Kuvan tekijä

Kun säädyt maaliskuussa 1809 kokoontuivat Porvooseen keisarin maapäiväkutsun velvoittamana, ilmaantui paikalle myös Emanuel Thelning (1767–1831),⁴ joka antoi ilmoittaa asianomaisille tahoille, että hänen aikomuksenaan oli tehdä tilaisuudesta suuri maalaus. Hankkeeseen suhtauduttiin myönteisesti, ja Thelningillä oli mahdollisuus tehdä luonnoksia eräistä maapäivien henkilöistä.⁵ Länsi-Götanmaalla synty-

⁴ Thelningistä tarkemmin: Marta Hirn, ”Emanuel Thelning – vår första historiamålare”. *Hufvudstadsbladet* 22.3.1959; M. Hirn, ”Emanuel Thelning”. *Svenskt konstnärslexikon* 5. Malmö: Allhems förlag, 1967, 418–419; A. Reitala, ”Thelning, Emanuel (1767–1831)”. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Helsinki: SKS, 2000 (www.kansallisbiografia.fi). Ensinnä mainittu sanomalehtiartikkeli on yksityiskohtaisin Thelningiä käsittelevä tutkimusraportti.

⁵ Sitä, ketä ”asianomaiset tahot” tarkkaan ottaen olivat, ei mainita *Wiborg*-lehden artikkelissa. Museoviraston kuvarkistossa on lyijykynäpiirroksia, jotka Marta Hirnin mukaan ovat todennäköisesti näitä Thelningin luonnoksia (Hirn 1959). Robert Wilhelm Ekmanin jäämistöstä peräisin olevat luonnokset esittävät niihin tehtyjen merkintöjen mukaan seuraavia henkilöitä: 1) Nils Aejmelaeus, 1753–1817, 2) Magnus Jakob Alopaeus, 1743–1818, 3) Carl Johan Armfelt, 1764–1819, 4) Daniel Erik Bosin, 1739–1815, 5) Carl Gustaf Creutz, 1787–1851, 6) Gustaf Gadolin, 1769–1843, 7) Petter Klockars, 1752–1814, 8) Simon Louko, 9) Axel Gustaf Mellin, 1775–1856, 10) Maria Lovisa Möllersvärd, 1788–1868, tai tämän sisar Ulrika (Ulla) Ottiliana Möllersvärd, 1791–1878, 11) Anton Wilhelm von Schantz, 1740–1814, 12) Göran Magnus Sprengtporten, 1740–1819, 13) Adolf Tandefelt, 1747–1822, 14) Jacob Tengström, 1755–1832, 15) Ivar Wallenius, 1750–1818, 16) Johan Vesala (eli Schulin), 17) Pietari Västi ja 18) Pietari Väänänen, 1764–1846. Lisäksi on neljän pienen piirroksen ryhmä, joka hieman poikkeaa edellä luetelluista: 19) Heideman, 20) Bernt Otto Stackelberg, 1777–1847, 21) Fredrik August von Zansen, 1770–1829 ja 22) Erik Johan Örnholm, 1766–1836. Eräiden nimien kirjoitusasu on tässä hieman oiottu. Jompaakumpaa neiti Möllersvärdiä, kenraalikuvernööri Sprengtportenia, oikeuskanslerin tehtäviä hoitanutta Tandefeltia,

Porvoon maapäivien tapahtumia 1809

- ke 22.3. säätyjen oli maapäiväkutsun mukaan määrä kokoontua Porvooseen
la 25.3. keisarilliset airuet kuuluttivat maapäivät alkaneeksi (utbläsning) ja säädyt aloittivat toimintansa
ma 27.3. keisari saapui Porvooseen, jossa allekirjoitti hallitsijanvakuutuksena tunnetun asiakirjan
ti 28.3. avajaisjumalanpalvelus tuomiokirkossa ja avajaiset kymnaasin yläsalissa, jossa maapäivätanssiaiset
ke 29.3. hyllning-tilaisuus tuomiokirkossa (säätyjen uskollisuudenvalat ja keisarin hallitsijanvakuutus)
to 30.3. varsinainen maapäivätyö alkoi
ti 18.7. keisari saapui Porvooseen, maapäivätanssiaiset kymnaasin yläsalissa
ke 19.7. päättäjäisjumalanpalvelus tuomiokirkossa ja päättäjäiset kymnaasin yläsalissa

nyt taiteilija oli nähtävästi siirtynyt Suomeen 1700-luvun lopulla. Täällä hän maalasi lukuisia muotokuvia sekä esimerkiksi alttaritaulun Vihdin kirkkoon (1798).⁶ Porvoon säätykokouksen aikaan Thelning omisti Stansvikin kartanon Helsingin pitäjän Laajasalossa.⁷ Perimätiedon mukaan hän maalasi suuren (222 x 300 cm) maapäivätaulunsa kartanon vanhassa vajassa. Thelning signeerasi työnsä 1812 ja muutti seuraavana vuonna maalaus mukanaan Pietariin. Hän ilmeisesti toivoi sen saavan huomiota ja tulevan julkisilla varoilla lunastetuksi. Thelningillä sanotaan olleen ylevä tavoite: ”få öfverlemna taflan till finska nationen”.⁸

Pietarissa Thelning työskenteli piirustuksenopettajana Pyhän Katarinan ruotsalaisen seurakunnan koulussa, mutta maapäivämaalaukseen kiinnitettiin vakavampaa huomiota vasta 1820, kun kuvernementin luterilaisten seurakuntien piispaksi tuli Zacharias Cygnaeus nuorempi (1763–1830). Hänen aloitteestaan valtios sihteeri Robert Henrik Reh binder perehtyi asiaan, ja lopulta taulu lunastettiin 600 ruplan vuotuista eläkettä vastaan.⁹ Se sijoitettiin Porvoon silloisen kymnaasin eli nykyisen tuomiokapitulin yläkerran suureen saliin, jossa aikanaan oli avattu maapäivät ja järjestetty niiden kuulut tanssiaiset. Tuossa salissa maalaus on edelleenkin – jokseenkin unohdettuna.¹⁰ Suuriruhtinaskunnan ensimmäinen historiamaalari Emanuel

aatelissäädyn sihteeriä vapaaherra Melliniä ja keisarillista airutta Heidemania lukuun ottamatta kaikki henkilöt näyttävät toimineen Porvoossa nimenomaan maapäivämiehinä tai säätyjensä puhemiehinä (Klockars ja Tengström).

⁶ Tuhoutunut tulipalossa jo 1818 (Hirn 1959).

⁷ Hirn 1959; Bo Lönnqvist, *Gamla gårdar i Helsingforstrakten*. Schildts, 1995, 102–105. — Stansvikissa asui Thelningin lisäksi kuusi henkeä: hänen puolisonsa Catharina Magdalena, joka oli kapteeni Fredrik Bergenklootin avioton tytär, sekä kaksi piikaa, kaksi torpparia ja torpparin vaimo. Thelningin pariskunta jäi lapsettomaksi.

⁸ *Wiborg* 30.10.1858.

⁹ Lunastamisen tapa ja taulun hinnan määrittely aiheuttivat erinäisiä ongelmia, ks. *Wiborg* 30.10.1858 tai Hirn 1959.

¹⁰ *Wiborg* 1858; Hirn 1959; *Huset vid Kungsvägen: Borgå domkapitel 1723–1983*. Borgå: Tryckeri och Tidnings Ab, 1983, 15–16, 23 ja 106. Maalaus siirrettiin 1850 Porvoon uuteen lukiotaloon, mutta palautettiin vanhalle paikalleen 1872. Se oli lisäksi 1855 (1856)–1858 lainassa Turussa, missä R. W. Ekman maalasi omaa versiotaan maapäivistä. Thelningin maalaus on jopa tuomiokapitulin talon salissa vaihtanut paikkaa kahteen otteeseen: päätyseinältä (jossa valtaistuini säätykokouksen aikaan oli) sivuseinälle ja edelleen 1980-luvulla nykyiselle paikalleen oven suuhun. – Haluan kiittää Porvoon tuomiokapitulia ja sen notaaria Clas Abrahamssonia mahdollisuudesta tutustua maalaukseen.

Thelning kuoli Pietarissa 64 vuoden ikäisenä 1831.

Thelningin maalaus on sittemmin noussut historiasteosten vakiokuvitukseksi. Mikä kuva liittyisikään yksiselitteisemmin Porvoon tapahtumiin keväällä ja kesällä 1809? Historiantutkijoiden vahvuutena ei kuitenkaan ole perinteisesti ollut kuvallisen aineiston tulkinta. Maalaus on toiminut tekstejä tutkien tuotetun tutkimustekstin kuvituksena: se ei ole itse ollut tutkimuksen kohteena. Taidehistoriakin näyttää pitkälti sivuuttaneen tämän teoksen: maalaukseen liittyvä tulkinta on oleellisilta osin peräisin Marta Hirnin vuonna 1959 julkaisemasta sanomalehtiartikkelista.¹¹ Taidehistoriallisen kiinnostuksen laimeuteen lienee vaikuttanut Thelningin teoksen suhteellisen vähäiseksi katsottu taiteellinen arvo – maalaustekniikan hienoinen kömpelyys ja varsinkin ennen maalauksen puhdistusta korostunut tavaton tummuus – sekä taustoittavan lähdeaineiston vähäisyys.¹² Thelningin kirjallinen jäämistö ei liene säilynyt, joten taiteilijan oma näkemys teoksestaan ja sen yksityiskohdista lienee kadonnut historian hämärään.¹³ Emanuel Thelningin maapäivämaalaus on luultavasti saanut suurimman arvostuksensa historioitsijoiden piirissä. *Kansallisen historian* merkkitapaus on siinä ikuistettu tuleville polville. On kuitenkin syytä miettiä, mitä Porvoon maapäivien tilannetta maalaus itse asiassa esittää. Mielestäni se selviää parhaiten katsomalla itse kuvaa – tukeutumatta edeltäviin auktoriteetteihin. Mutta kuunnellaan ensin, mitä heillä on sanottavana. Miten tämä historian kuva on laitettu palvelemaan tulkitsijoidensa historiankuvia?

Kuvan kilpailija

Emanuel Thelningin maalaus näyttää jääneen melkein kokonaan huomiotta 1800-luvun alkupuolen varsin vähäisessä julkisuudessa. Ensimmäinen löytämäni kommentti – ja samalla maalauksen aiheen määrittely – julkaistiin *Borgå Tidningissä* 1840. Kymnaasin kokoelmia käsittelevä artikkeli totesi lakonisesti: ”På Gymnasii Öfre Lärosal förvaras äfven den stora tafeln af Thelning, som föreställer det tillfälle, då Finska Ständerne år 1809 i Borgå Domkyrka hyllade H. M. Kejsar Alexander I.”¹⁴ Tämä maalauksen aiheen vanhin tuntemani määrittely osuu nähdäkseni aivan oikeaan: se tarvitsee vain pienen tarkennuksen, jonka esitän tuonnempana.

Thelningin maalauksineen näyttää pysyneen edelleen unohduksissa, sillä edellä mainitun piispa Cygnaeusin poika Fredrik Cygnaeus halusi pari vuotta myöhemmin esittää retorisen kysymyksen: ”– om det är illa att uppoffra en spalt af Helsingfors Tidn. åt Thelnings förgätna minne?”¹⁵ Cygnaeus ei kuitenkaan palstallaan juuri käsitellyt maapäivämaalausta, ja kaiken lisäksi Thelningin teos menetti vuosisadan

¹¹ Hirn 1959.

¹² Esimerkiksi K. K. Meinander ei arvioi Thelningin teoksia kovin loistavien arvosanoineen, vaikka myöntääkin maapäivämaalauksella olevan myönteistä arvoa. *Porträtti i Finland före 1840-talet*. Helsingfors: Söderström, 1931, 184–188.

¹³ Jatkotutkimuksia olisi syytä suorittaa Pietarissa sijainneissa (Suomen valtiosuhteerinvirasto) ja siellä edelleen sijaitsevilla arkistoissa. Vaikka näissä ei ehkä olekaan Thelningin tuottamaa aineistoa, niin häntä koskevaa aineistoa lienee mahdollista löytää.

¹⁴ *Borgå Tidning* 22.4.1840.

¹⁵ *Helsingfors Tidningar* 20.7.1842, myös 16.7.1842. Artikkelin on kiinnittänyt huomioni Jennifer Baarmanin historian laudaturtyössänsä *Konsten i nationens tjänst: trekonstverksamhet i Borgå 1809*. Åbo: Åbo Akademi, 2006.

Kuva 2. Porvoon tuomiorovasti Magnus Jakob Alopaeus (1743–1818) vastasi maapäivien alun kirkollisista seremonioista. Oletettavasti Emanuel Thelningin lyijykynäluonnos maapäivämaalaukseensa. Museoviraston kuva-arkisto.

puolivälissä asemansa Porvoon maapäivien kuvallisena kiteytymänä. Vuonna 1855 talousosaston varapuheenjohtaja, vapaaherra Lars Gabriel von Haartman ehdotti nimittäin senaatille, että turkulainen taiteilija Robert Wilhelm Ekman (1808–1873) maalaisi kopion Thelningin teoksesta. Ekman sai kuitenkin luvan ”göra de förändringar som kan befordra fulländningen av konstverket”.¹⁶ Ekmanin maapäivämaalauksen valmistui 1858. Se sai heti innostuneen vastaanoton, eikä juuri kiinnitetty huomiota siihen, ettei kyseessä ollut Thelningin maalauksen kopio, vaan teoksen aihe oli muutettu.¹⁷ Ekman kirjoitti Zachris Topeliukselle: ”Du kan finna att winsten är ingen på det för Senaten under arbete warande landtdags arbetet, då från copia det blifwit förwandlat till original hwilket mångdublat tiden för dess fulländning men intet förhöjt priset”.¹⁸ Robert Wilhelm Ekmanin näkemys Porvoon säätykokouksesta tuli esille senaatin taloon. Se sijaitsee edelleen alkuperäisessä paikassaan (nykyisessä valtioneuvoston istuntosalissa), joten se on Thelninginkin teosta hankalammin yleisön ulottuvilla. Ekmanin maalaus on siitä huolimatta osaltaan edistänyt Thelningin maalauksen tulkinnan sumentumista, sillä se sai 1850-luvun lopulta lähtien osakseen suurta huomiota ja tätä edisti F. Liewendalin julkaisema viivapiirros, jossa tärkeimmät henkilöt oli identifioitu.¹⁹ Se, että Ekman oli sekä muuttanut maalauksen aiheen ja henkilöiden sijoittelun että nähtävästi vaihtanut useamman henkilön kokonaan, ei näyttänyt olevan kovin oleellista, kun aihe oli kansallisesti otollinen ja ehkäpä uutta säätykokousta toivovien kannalta mieluinen. Ammattitaitoisen historiamaalarin katsottiin ilmeisesti voivan asiaankuuluvien taustatutkimusten ansiosta luoda todemman kuvan historiasta kuin paikalla olleen silminnäkijän.²⁰ Ekman oli

¹⁶ Hirn 1959.

¹⁷ Ylistävä arvio Ekmanin maalauksesta: *Finlands Allmänna Tidning* 21.7.1858. Ks. myös B. Hintze 1926, *Robert Wilhelm Ekman 1808–1873: en konsthistorisk studie*. Helsingfors: Schildt, 128–129 ja 161–162; Baarman 2006, 44–46.

¹⁸ Baarman 2006, 42–43.

¹⁹ Tulevasta litografiasta mainittiin jo maalauksen esittelyn yhteydessä: *Finlands Allmänna Tidning* 21.7.1858.

²⁰ Historiamaalauksia arvostettiin perinteisen maalaustaiteen piirissä erittäin paljon ja niiden kohdalla tavoiteltiin mahdollisimman suurta autenttisuutta esimerkiksi puuissa. Historiallisia henkilöitä voitiin kuvata jo olemassa olevien muotokuvien perusteella. *Finlands Allmänna Tidning* kertoi Ekmanin maalauksesta 21.7.1858: ”Derigenom att konstnären icke skytt mödan att utföra bilderna efter porträtter af de särskilda personligheterna samt efter muntliga beskrifningar öfver deras hållning, sätt att vara o. s. v., derigenom att han med omsorg studerat personerna

säätykokouksen aikaan yksivuotias.

Emanuel Thelning maalauksineen oli täysin unohtumassa, kun Anders Johan Hipping (1788–1862) kirjoitti artikkelinsa *Wiborg*-lehteen ja säilytti siten jälkipolville edes jonkinlaisen käsityksen taiteilijan ja tämän maapäivämaalauksen vaiheista. Artikkelin innoittajana olivat juuri Ekmanin maalausta käsittelevät sanomalehtikirjoitukset, joissa Thelningin teos sivuutettiin. Hipping arveli, ettei moni lehden lukijoista tiennyt Thelningin maalauksen syntyhistoriasta tai edes sen olemassaolosta. Samalla kun hän kertoi taiteilijasta ja maalauksen taustoista, hän kuitenkin tuli määritelleeksi teoksen aiheen uudelleen. Hipping seurasi luultavasti huomauttamatta Ekmanin maalauksen aihevalintaa, josta oli juuri lukenut lehdistä: ”— den tafla, som målad af E. Telning föreställer Borgå landtdag den stund då Kejsar Alexander I i Borgå domkyrka afgaf sin högtidliga försäkran om bibehållandet af Finlands lagar och institutioner, —”.²¹ Säätyjen keisariin kohdistama hyllning (sen ytimenä uskollisuudenvala) oli nyt vaihtunut keisarin antamaksi vakuutukseksi säädylle. Thelningin maalauksen aihe, joka oli monarkistinen ja maalauksen lunastaneen keisarillisen hallinnon kannalta epäilemättä mieluisa ja oleellinen, vaihtui nyt suuriruhtinaskunnan asukkaiden kannalta tärkeäksi aiheeksi. Suomalaisten kannalta ei ollut oleellista se, että keisarille oli Porvoossa vannottu uskollisuutta, vaan se, että keisarin katsottiin siellä vakuutuksellaan vahvistaneen suuriruhtinaskunnan (epämääräisesti määritellyn) erillisaseman. Tämän Ekman näyttää tajunneen, sillä kuten hän sanoi, hänen maalauksensa ei ollut Thelningin kopio: se oli originaali.

Thelningin tummasävyinen maalaus jäi siis Ekmanin teoksen varjoon. Sen aihe hämärtyi Ekmanin isänmaallisen innovaation ansiosta: tämän kuvaama hallitsijanvakuutus sai päinvastoin yhä keskeisemmän roolin oikeustaistelun vuosina. Thelningin maalauksen tumpuus lienee osaltaan ehkäissyt sen käyttöä vanhemmassa historia-alan kirjallisuudessa, kun maalausta ei vielä ollut puhdistettu eikä valokuvaustekniikka ollut kovin kehittyntä. 1900-luvun restaurointien (n. 1959 ja 1983)²² yhteydessä maalausta puhdistettiin sen verran, että voitiin todeta sen olevan paljon uskottua parempi.²³

Kuvan käyttö²⁴

Porvoon säätykokous oli 1800-luvulla syntyvän ammattimaisen Suomen historian kirjoituksen kannalta oleellinen tapahtuma. Maalauksia esittäviä valokuvia oli vielä 1800-luvun historiateoksissa kuitenkin vain harvoin. Kun valokuvakuvi-

i detta historiska skådespel och med den yttersta noggrannhet tagit reda på tidens kostym i alla dess detaljer, ifrån uniformsknapparne intill fruntimmershufvudbonaderna —”. Historiamaalarin univormututkimuksista ks. esim. Ville Lukkarinen 1996, *Albert Edelfelt ja Runebergin Vänrikki Stoolin tarinat: Pois mielist’ ei se päivä jää*. Helsinki: Valtion taidemuseo, 14–19.

²¹ *Wiborg* 30.10.1858. Ks. myös viite 3.

²² *Huset vid Kungsvägen* 1983, 106.

²³ Reitala 2000.

²⁴ Tässä esitellään Thelningin kuvan tulkintoja eräissä keskeisissä Suomen historian yleisesityksissä 1900-luvulla ja 2000-luvun alussa. Kuvaa on nimittäin laajalti käytetty juuri (poliittisen historian) yleisesityksissä. Esittely ei pyri olemaan kattava. Mukaan on kuitenkin yritetty poimia esimerkkejä useilta vuosikymmeniltä. Koska kysymys on esimerkeistä, ei tule olettaa, että tietty tulkinta Thelningin maalauksesta olisi ensimmäistä kertaa esiintynyt juuri sillä kirjoittajalla, joka tässä on valikoitunut esimerkkitaipaukseksi.

alkoi yleistyä, soveltuivat Robert Wilhelm Ekmanin kirkassävvyinen maalaus ymmärrettävästi helpommin kuvituksen lähteeksi. Se sai kiteyttää Porvoon tapahtumat kuvalliseen (perustuslaillisen historiankuvan kannalta suotuisaan) muotoon. Jennifer Baarman huomauttaa Porvoon maapäivämaalauksia käsittelevässä pro graduussaan, että Torsten Hartmanin *Borgå stads historiassa* (1906) on kuva Ekmanin maalauksesta ja sen annetaan ymmärtää olevan Thelningin teos.²⁵ Käsitys siitä, että Ekman oli tehnyt itsenäisen, eriaiheisen teoksen ei nähtävästi ollut yleinen (eikä luultavasti ole vielääkään), sillä välillä taas mainittiin Ekmanin maalauksen yhteydessä sen olevan kopio Thelningin teoksesta. Samana vuonna (1906) ilmestyneessä K. O. Lindeqvistin *Suomen historiassa* kerrotaan Ekmanin maalauksen yhteydessä: ”Porvoon valtiopäiväin avaus Porvoon tuomiokirkossa (Ranskalaisen Emanuel Thelningin taulun muk. v:lta 1812.)”.²⁶ Näin on (näemmä kansallisuutta vaihtaneen) Thelningin ja Ekmanin maalauksille kehitetty jo kolmas mahdollinen aihe: maa- eli valtiopäivien avajaiset. Vaikka molempien maalausten tapahtumat liittyivätkin laajasti ottaen avajaisjuhllisuuksiin, niin varsinaiset avajaiset oli Porvoossa pidetty uskollisuudenvaalaa ja hallitsijanvakuutusta edeltävänä päivänä.

Einar W. Juveliuksen *Suomen kansan aikakirjoissa*, osa 7, julkaistiin 1934 jo valokuva nimenomaan Thelningin maalauksesta. Sen kuvatekstinä oli: ”Porvoon valtiopäivien avajaiset v. 1809. E. Thelningin maalaus v:lta 1812. Porvoon tuomiokapitulin kokoelmat.”²⁷ Käsitys siitä, että Thelningin maalaus todella kuvasi avajaisia, näyttää siis olleen vallalla. On myös mahdollista, että maalauksen aiheita pidettiin siksi vaikeaselkoisena, että laaja määritelmä ”avajaiset” katsottiin turvallisiksi valinnaksi. Näin ainakin tehtiin selväksi se, ettei kyse ollut kansallisen historiankirjoituksen kannalta yhtä lailla tärkeistä päättäjaisistä, joissa Suomi oli tunnetusti ”korotettu kansakuntien joukkoon”. Käsitys siitä, että Thelning kuvaa avajaisia esiintyy tosin vielä 1997 Matti Klingenin teoksessa *Keisarin Suomi*.²⁸ Hän jopa tarkentaa, että kyse on todella varsinaisesta avajaispäivästä 28. maaliskuuta 1809.

Emanuel Thelningin maalaus näyttää 1900-luvun alun jälkeen syrjäyttäneen Ekmanin maalauksen historiateosten kuvituksenä. Thelningin epäilemättä ymmärrettiin antavan autenttisemman kuvan Porvoon tapahtumista. Maalauksen aihe oli kuitenkin jo pysyvästi hämärtynyt. Eirik Hornborg kertoi teoksessaan *Finlands historia: från äldsta tid till våra dagar* (1948) maalauksen aiheeksi: ”Alexander I avger den 29 mars 1809 i Borgå domkyrka sin regentförsäkran inför landets församlade ständer.”²⁹ Päivä oli nyt määritelty tarkasti hyllning-päiväksi, joten avajaisista ei ollut kyse, mutta kirjoittaja pyysi lukijoita näkemään Ekmanin maalauksen mieluisan aiheen Thelningin teoksessa.

Maalauksen aiheeksi oli tarjolla jo kolme vaihtoehtoa: säätyjen uskollisuudenvaala, keisarin vakuutus tai säätykokouksen avajaiset. Johtava Thelning-asiatuntija Marta Hirn päätyi kuitenkin (1959) määrittelemään maalaukselle neljännen aiheen: ”Finlands storfurste, Alexander I talar till ständerna den 29 mars 1809 i Borgå domkyrka, efter det han avgivit sin regentförsäkran och emottagit trohetseden”.³⁰ Kysymys olisikin siis keisarin kuuluisasta puheesta, joka teki suuren vaikutuksen

²⁵ Baarman 2006, 46.

²⁶ K. O. Lindeqvist 1906, *Suomen historia*. Porvoo: WSOY.

²⁷ Einar W. Juvelius 1934, *Suomen kansan aikakirjat* 7. Helsinki: Otava.

²⁸ Matti Klinge 1997, *Keisarin Suomi*. Espoo: Schildts, 18.

²⁹ E. Hornborg 1948, *Finlands historia: från äldsta tid till våra dagar*. Malmö: Allhems förlag, 188.

³⁰ Hirn 1959.

hyllning-tapahtuman osanottajiin. Tämä käsitys on saanut kannattajan Jennifer Baarmanista, joka pro gradussaan (2006) omaksuu Hirnin näkökohdan.³¹ Helge Pohjolan-Pirhosen *Kansakunnan historiassa* taas kerrotaan (1973) Aleksanteri I:n pitävän Porvoon tuomiokirkossa *avajaispuhetta*,³² vaikka avajaispuhe pidettiin hyllningiä edeltävänä päivänä (28.3.1809) siinä kymnaasin ”valtiosalissa”, jonka seinällä nykyisellään on Thelningin maalaus. Ehkä tässä on ollut tarkoitus seurata Hirnin tulkintaa puheesta, mutta puhuttu epätäsmällisesti avajaisista. Jos Pohjolan-Pirhosen kuvatekstiä kuitenkin sopii pitää viidentenä mahdollisena aiheena Emanuel Thelningin maalaukselle, niin Aimo Halilan *Suomen kansanedustuslaitoksen historiaan* (1962) kirjoittama artikkeli tarjoaa jo kuudennen aihe-ehdotuksen. Kyse on maltillisesta kompromissista, jossa vältetään liian tarkkaa määrittelyä: ”Hallitsijanvakuutus ja säätyjen valanteko Porvoon valtiopäivillä 29.3.1809.”³³ Lähellä tätä määrittelyä on myös Päiviö Tommila kuvatessaan *Suomen autonomian syntyä* (1984): ”Maalaus esittää hetkeä, jolloin kenraalikuvernööri G. M. Sprengtporten on juuri lukenut ruotsiksi keisari-suuriruhtinaan hallitsijanvakuutuksen ja säätyjen valanannonominen on alkamassa”.³⁴ Asiallisesti ottaen Tommila siis määrittelee aiheeksi säätyjen uskollisuudenvalan (alun). Näyttää siltä, että hän on todella katsonut kuvaan.

Samaa ei valitettavasti voi sanoa siitä henkilöstä, joka pari vuotta myöhemmin (1986) kirjoitti Thelningin maalauksen kuvatekstin Weilin + Göösin mahtavan *Suomen historia* -sarjan osaan 5. Upea koko aukeaman kuva on saanut seurakseen tekstin, jossa todetaan maalauksen nimeksi ”Porvoon valtiopäivien avajaiset”, mutta sen lisäksi vielä: ”Korokkeelle sijoitettiin valtaistuimeksi kultauksin koristettu punasamettinen nojatuoli. Sen selkämukseen oli kuvioitu Venäjän valtakunnanvaakuna, *kolmipäinen* kotka. Tuolin käsinojat päättyivät *kultaista palloa suussa*an *pitäviin* kotkanpääkuvioihin.”³⁵ On kenties mahdollista kuvitella, että maalauksessa kotkien suissa todella olisivat kultaiset pallot, mikä ei pidä paikkaansa, mutta mitä Venäjän valtiosymboliin tulee, on teksti jo käsittämätön. Kuvateksti heijastaa sitä välinpitämätöntä ignoranssia, jolla historiantutkijat joskus suhtautuvat aineelliseen ja kuvalliseen menneisyyteemme.

Vuonna 2008 on kulunut 150 vuotta Robert Wilhem Ekmanin maapäivämaalauksen valmistumisesta ja seuraavana vuonna 200 vuotta Porvoon säätykokouksesta. Ekmanin maalaus kummittelee silti edelleenkin Thelningin maapäivämaalausta koskevilla tulkinnoilla. Osmo Jussila on muutama vuosi sitten (2004) käyttänyt Thelningin maalausta teoksensa *Suomen suuriruhtinaskunta* kuvituksena. Hän huomauttaa sen toistuvasta käytöstä ja pitää sitä ehkä aiheestakin ”kuluneena”.³⁶ Laajassa kuvatekstissä hän kertoo maalauksen nimeksi ”Porvoon valtiopäivät” ja muun muassa lisää: ”Maalaus esittää maapäivien kohokohtaa ja tärkeintä tapahtumaa, ns. hyllning-aktia maaliskuun 29. päivänä 1809 Porvoon tuomiokirkossa. — Kuvassa kenraalikuvernööri Sprengtporten on juuri lukemassa ruotsiksi keisarin

³¹ Baarman 2006, 28–29.

³² H. Pohjolan-Pirhonen 1973, *Kansakunnan historia 3: Kansakunta löytää itsensä 1808–1855*. Porvoo: WSOY, 173.

³³ Halila 1962, 492.

³⁴ P. Tommila 1984, *Suomen autonomian synty 1808–1809*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 43.

³⁵ *Suomen historia* 5. Espoo: Weilin + Göös, 1986, 9. Kursivoinnit allekirjoittaneen.

³⁶ O. Jussila 2004, *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917*. Helsinki: WSOY, värikuvallite.

jo kaksi päivää tätä ennen allekirjoittamaa lakien ja oikeuksien vakuutusta (venäjäksi gramotaa). Aatelissäätö on täältä katsoen keisarin vasemmalla puolen, — —.”³⁷ Jussilan kuvateksti kertoo itse asiassa Ekmanin maalauksesta. Kuvituksena käytetyssä Thelningin maalauksessa Sprengtporten ei lue mitään eikä aatelissäätö ole keisarin vasemmalla puolella. Thelning ei maalauksessaan esittänyt tätä perustuslailliselle historiankuvulle niin otollista kohtausta.

Ehkäpä on niin, että Porvoon maapäivien hankala tulkinta ja Thelningin maalauksen taaja käyttö sekä kovin epämääräiseen ”sisältö” ovat saaneet ainakin Pentti Virrankosken (2001) ja Jouko Vahtolan (2003) jättämään sen pois yleisesityksiensä kuvituksesta.³⁸ Maalausta on ehkä (virheellisesti) pidetty perustuslaillisen ja nationalistisen historiankirjoituksen ikonina. Mikä siis on Emanuel Thelningin maapäivämaalauksen aihe: säätyjen uskollisuudenvala (29.3.), keisarin vakuutus (29.3.), säätykokouksen avajaiset (28.3.), keisarin puhe hyllning-tilaisuudessa (29.3.), keisarin avajaispuhe (28.3.), hallitsijanvakuutus ja säätyjen valanteko eli hyllning-tilaisuus ylipäätään (29.3.) vai yleisesti vain Porvoon maapäivät/valtiopäivät?

Kuvan aihe

Aihe paljastuu katsomalla Thelningin maalausta tarkemmin (kuva 3). Tiedämme, että maalaus liittyy Porvoon maapäiviin 1809. Kun ollaan selvästikin Porvoon tuomiokirkossa juhlavassa tilaisuudessa, jossa keisari on läsnä, niin kyseessä voisi olla avajaisjumalanpalvelus 28.3., hyllning-tilaisuus 29.3. tai päättäjaisjumalanpalvelus 19.7. Koska kenraalikuvernööri Göran Magnus Sprengtporten [3] on ilmeisesti kuvassa, eivät kyseessä liene päättäjäiset. Hän sai tunnetusti eron maapäivien aikana.

Keisarin lähiympäristöstä löydämme myös toisen vahvistuksen sille, että ollaan maapäivien alkujuhlallisuuksissa. Avain koko maalauksen aiheen määrittelylle on nimittäin Turun hovioikeuden presidentti Adolf Tandelfelt (1747–1822) [1], joka maapäivillä hoiti oikeuskanslerin tehtäviä. Hän pitää käsissään paperia, mikä osoittaa hänen puhuvan tai aikovan puhua. Maalauksen aihe selviää, kun tutkitaan, milloin Tandelfelt puhui. Hän ei seremoniaalien eikä tietääkseni aikalaistusuntojenkaan mukaan puhunut päättäjaisjumalanpalveluksen yhteydessä kirkossa 19.7. eikä liioin avajaisjumalanpalveluksen yhteydessä 28.3. Ainoa kerta, jolloin Tandelfelt puhui kirkossa, oli hyllning-tilaisuudessa keskiviikkona 29. maaliskuuta 1809. Tilaisuus alkoi aamulla kello 10 ja kesti puolisoitoista tuntia. Sää oli kylmä ja tyyni. Voimme arvella, että väki tuomiokirkossa oli varsin väsynyttä, sillä edellisen illan maapäivätanssiaiset olivat jatkuneet pitkään: laamanni Johan Christoffer von Morianin 12-vuotias poika Carl Gustaf kirjoitti, että von Morianit lähtivät tanssiaisista klo 2 yöllä.³⁹

³⁷ Jussila 2004, värikuvaliite.

³⁸ J. Vahtola 2003, *Suomen historia: jääkaudesta Euroopan unioniin*. Helsinki: Otava; P. Virrankoski 2001, *Suomen historia* 1. Helsinki: SKS.

³⁹ Aiheen ja yksityiskohtien määrittely perustuu maalauksen vertaamiseen seuraavien lähteiden kanssa: Museoviraston kuva-arkiston kuvakokoelmat (mm. Thelningin luonnokset, Ekmanin maalausta esittävät valokuvat, henkilökuvat), säätyjen painetut pöytäkirjat ja pappissäädyn painetun pöytäkirjan (*Protocoll, hållit i det högördiga präste ståndet vid landtdagen i Borgå stad år 1809 = Handlingar rörande landtdagen i Borgå år 1809*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 40. Helsingfors 1899) liitteenä julkaistut maapäiväasiakirjat sekä aikalaisten painetut kertomukset tapahtumista: Carl Elias Alopæus (*Ur Finlands historia: publikationer ur de Alopæiska*

Hyllning-tilaisuus on erittäin kiistelty tapahtuma, jonka juridisia ja poliittisia vaikutuksia on tulkittu monella tapaa. Oikeustaistelun perintönä 29. maaliskuuta on nähty peräti Suomen valtion perustamistilaisuutena.⁴⁰ Jopa hyllning-tilaisuuden tapahtumajärjestys näyttää alkuperäislähteiden ristiriitaisuuksien takia olevan epäselvä.⁴¹ Tyydyn tässä toteamaan, että tuon seremonian tapahtumajärjestyksestä voi varmasti sanoa vain, ettei siitä voi sanoa mitään varmaa. Tapahtumien keskinäinen järjestys ei kuitenkaan ole Thelningin maalauksen kannalta oleellinen seikka. Oleellista on, missä seremonian osassa Adolf Tandefelt hyllning-tilaisuudessa puhui. Tällaisia tilanteita oli vain yksi: silloin kun hän oikeuskanslerin ominaisuudessa kutsui vannomaan uskollisuudenvallaa ja esiluki sen sanat säädylle.

*”Le Chancelier, placé sur la seconde marche du Trône, invitera la Noblesse à la prestation du serment de fidélité, dont il lira les paroles à haute voix; — la Noblesse, en s’approchant du Trône, les repètera après lui. Les autres Etats procéderont de la même manière.”*⁴²

Seremoniaalinen ruotsinkielinen versio poikkesi jonkin verran ranskankielisestä:

*”Sedan Justitiekanslern uppstigit å andra trappsteget till thronen, och anmanat Ridderskapets och Adeln medlemmar att svära H. K. M:t deras tro- och huldhet, framträder Ridderskapet och Adeln till thronen och med uppräckt händer aflägger densamma, efter förestafning af Justitiekanslern. De öfriga stånden uppstiga härå, hvar i sin ordning, för att jemväl inför thronen gå berörda ed.”*⁴³

Säätyjen edustajat eivät maalauksessa ole nostaneet käsiään, joten valanvannonta on vasta alkamassa.⁴⁴ Seremoniaalinen toteutumisesta kertoo Carl Elias Alopaeuksen päiväkirja, joka tosin on siksi yhteneväinen seremoniaalisen sanamuotojen kanssa, että lienee osin laadittu sen perusteella:

*”Härefter steg Justitiae Cancelleren, Presidenten i Kejsrerliga Åbo Hofrätt Adolf Tandefelt, som annars stod på vänstra sidan om Thron bredevid Adelige Härholderna, på andra trappsteget af Thron, och framkallade det ena Ståndet efter det andra med orden: ”(ståndens tittel) träden fram och gören Kejsaren Eder ed”, och stafvade eden för dem.”*⁴⁵

papren / red. af Ad. Neovius, 1890–1895), Pavel Gagarin (*Les treize journées, ou la Finlande*. St.-Petersbourg 1809; myös ruots.), Carl Erik Mannerheim (*Förhandlingar och uppsatser* 35, 1921. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 163. Helsingfors 1922), C. G. von Morian (Herman Borenius 1894: ”Om tillgången vid kejsar Alexander den förstes hyllning af Finlands ständer den 29 Mars 1809”. *Tidskrift utgifven af juridiska föreningen i Finland* 1894. Helsingfors; Gunnar Landtman 1931: ”Lantdagsbalen i Borgå den 28 mars 1809”. *Historiska och litteraturhistoriska studier* 7. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland), Jacob Tengström (Israel Hwasser 1839: *Om Borgå landtdag och Finlands ställning 1812*. Upsala: Leffler och sebell). Lisäksi olen käyttänyt yleisiä suomalaisia ja venäläisiä biografoita ja niiden kuvia. Tiedonannoista ja avusta minulla on ilo kiittää mm. Sirkku Döllerä, Merja Herrasta, Jouni Kuurnetta, Tuukka Talviota ja Ulla Tillander-Godenhielmiä.

⁴⁰ Ks. alussa mainitut Osmo Jussilan teokset. Vrt. Halila 1962, 494.

⁴¹ Olen tutustunut samaan lähdeaineistoon, jota eri tutkijat ovat tulkinneet eri suuntiin. Viimeisin näkökulma ks. Nils Erik Villstrandin teokseensa *Landet annorlunda: uppsatser om Österbottens historia* sisällyttämä essee ”Med förpliktande frivillighet: hyllningsakten i Borgå den 29 mars 1809.” Vasa: Svensk-Österbottiska samfundet 2002.

⁴² ”Ceremoniel vid hyllningen, godkändt den 22 februari 1809”. *Protocoll* 1899, 454–455.

⁴³ Julkaistu mm. Herman Boreniuksen artikkelissa. *Tidskrift* 1894, 2.

⁴⁴ Myös ranskankielisen seremoniaalisen *luonnoksessa* oli sanonta: ”les mains levées”. *Protocoll* 1899, 454, viite 1. Voisi ehkä ajatella, että taitelijat on pitänyt nostettujen käsien kuvaamista hankalana tai kokonaismitteluun sopimattomana. Periaatteessa valanvannonta voisi myös olla maalauksessa juuri päättynyt, mutta merkittävän tilanteen alku tuntuu nähdäkseni loogisemmalta valinnalta maalauksen aiheeksi kuin sen loppu.

⁴⁵ *Ur Finlands historia*, 131.

Kuva 3. Thelningin maalauksen henkilöitä valtaistuimen ympärillä.

Näyttää todella siltä, että Tandefelt on jonkin verran muita ylempänä: hän on nousut seremoniaalin mukaisesti valtaistuinkorokkeen toiselle askelmalle. Voidaan siis sanoa, että Thelningin maalauksen aiheena on *säätyjen uskollisuudenvala*, aivan kuten *Borgå Tidning* 1840 kertoi: ”det tillfälle, då Finska Ständerne år 1809 i Borgå Domkyrka hyllade H. M. Kejsar Alexander I”. Tutkijoista on lähimmäksi tätä osunut Päiviö Tommila (1984). Maalauksen aihe voidaan kuitenkin määritellä vielä hieman tarkemmin. Säädyt kun vanhoivat valan yksi kerrallaan. Kun katsotaan koko maalausta, on helppo huomata, että muiden säätyjen puhemiehet odottavat vuoroaan keisarista katsoen etäällä vasemmalla. Niin tekevät myös heidän säätynsä, sillä valtaistuimen molemmin puolin on kerääntynyt joukko herroja, joilla on *aatelisunivormut* [2, 13, 14]. Ekmanin maalauksesta poiketen Thelning ei olekaan sijoittanut koko aatelissäätyä (keisarista katsoen) oikealle puolelle, vaan Ritaristo ja Aateli – kuten säätyä virallisesti kutsuttiin – on kerääntynyt valtaistuimen molemmille puolille.

Koko maalausta jäsentää aatelissäädyn puhemiehen eli maamarsalkan, vapaa-herra Robert Wilhelm De Geerin (1750–1820) [2] katse, jonka tämä on suunnannut Adolf Tandefeltiin, joka valmistautuu vannottamaan valan. Kenraalikuvernööri Sprengtporten [3] kenties katsoo keisaria, mutta maamarsalkka ja valtaistuimen ympärille kerääntynyt aateli valmistautuvat uskollisuudenvalaan. Keisarin [4] katse suuntautuu säätyjen yli kaukaisuuteen: hän odottaa ensimmäisen säädyn uskollisuudenvalaa ja epäilemättä tajuaa tilanteen poliittisen ja historiallisen painoarvon. Hän ei siis puhu, kuten Hirn olettaa, sillä silloin Tandefeltin pitelemä paperi olisi järjetön. Kyse ei ole myöskään siitä, että keisari puhuisi ja Tandefelt kääntäisi puheen ruotsiksi, sillä tämä tehtävä oli määrätty kenraalikuvernöörin hoidettavak-

si.⁴⁶ Thelningin 1812 signeeraaman maapäivämaalauksen aihe on siis nähdäkseen: *Ritaristo ja Aateli valmistautuu vannomaan uskollisuudenvalan keisarille Porvoon tuomiokirkossa 29.3.1809.*

On ehkä hyvä tarkastella vielä muutamia yksityiskohtia edellä esitetystä kuvasta. Niiden kautta käy helposti selväksi se, minkä verran Thelningin maalauksen henkilöistä ja detaljeista on tällä hetkellä sanottavissa ja kuinka luotettavana kuvallisena lähteenä sitä näiden osalta voi pitää. Eräs oleellinen yksityiskohta ovat kunniamerkit ja mitalit, joiden myöntämisestä eri henkilöille tiedetään varsin paljon.⁴⁷ Keisarilla näemme Venäjän korkeimman kunniamerkin eli Pyhän Andreaksen sinisen olkanauhan. Itse merkkiä ei näy, mutta rintatähti on näkyvässä. Hänen rinnassaan on myös, kuten tavallista, Pyhän Yrjön 4. luokan risti. Hallitsija on tavallisessa venäläisessä kenraalinunivormussa. Pyhää Andreasta kantaa myös keisarin oikealla puolella [5] seisova ulkoministeri, kreivi Nikolai Petrovitš Rumjantsev (1754–1826), joka sai valtakunnankanslerin arvon vasta syksyllä 1809, vaikka häntä yleensä jo Thelningin maalauksen kohdalla nimitetään virheellisesti kansleriksi.⁴⁸ Rumjantsevin puvussa on hopeakirjonta, kuten oli myöhemminkin ulkoministeriön univormuissa.⁴⁹

Kuka sitten on seuraavaksi arvokkaimmalla paikalla keisarin vasemmalla puolella? Useimmiten hänen henkilöillisyytensä [6] on jätetty määrittelemättä tai on seurattu Ekmania, joka on vaihtanut tämän henkilön. Ekmanin maalauksessa keisarin vasemmalla puolella on siviiliunivormua kantava mies, jonka kerrotaan olevan ylihovimarsalkka, kreivi Tolstoi. Kuten nähdään, on Thelningin versiossa henkilöllä kuitenkin yllään kenraalinunivormu. Ylihovimarsalkka, joka oli arvoltaan todellinen salaneuvos,⁵⁰ ei siten voine tulla kyseeseen. Kyseessä lienee siis sama henkilö, joka Carl Elias Alopaeuksen päiväkirjan mukaan seisoi keisarin vasemmalla puolella edellisenä päivänä: sotaministeri, tykistökenraali, kreivi Aleksei Andrejevits Araktšejev (1769–1834).⁵¹ Ulkonäöltään hän ei aivan täysin vastaa muotokuviaan, mutta on kuitenkin riittävän samannäköinen, jotta tämä päätelmä voidaan hyväksyä. Araktšejevillä on Pyhän Yrjön 4. luokka ja myös punainen olkanauha.

Tässä tullaan yksityiskohtaan, jossa Thelningin dokumentaarinen tarkkuus ei ole riittänyt. Hän ei ole täysin hallinnut Venäjän kunniamerkkijärjestelmää, jossa oli kaksi kunniamerkkiä, joita kannettiin vasemman olan yli kulkevassa punaisessa nauhassa. Pyhän Annan ritarikunnan nauhan erotti (läheltä) siitä, että siinä oli keltaiset reunajuovat. Korkeamman kunniamerkin, Pyhän Aleksanteri Nevskin nauhasta nämä puuttuivat. Lisäksi kunniamerkit erosivat siinä, että Aleksanteri Nevskin rintatähteä kannettiin rinnan vasemmalla puolella ja Pyhän Annan tähteä oikealla puolella.⁵² Thelning ei ole kuitenkaan pyrkinyt erottelemaan kunniamerkinauhoja toisistaan, vaikka osalla oli Annan nauha (esim. De Geer [2]) ja osalla tiettävästi Aleksanteri Nevski (esim. Sprengtporten [3]). Lisäksi kaikkien rintatähdet ovat oikealla puolella tai puuttuvat kokonaan [7].

⁴⁶ Seremoniaalinen luonnoksessa tehtävä tosin kuului oikeuskanslerille, ks. *Protocoll 1899*, 454, viite 1.

⁴⁷ Kunniamerkeistä yleensä ks. T. Talvio 2000, *Tähdistöt ja ritarikunnat*. Helsinki: Museovirasto. Tor Carpelanin ja Yrjö Blomstedtin julkaisemissa aatelin sukutauluissa kunniamerkit on ilmeisesti mainittu melko kattavasti.

⁴⁸ "Румянцов Николай Петрович (граф)" (509). А. А. Половцов: *Русский Биографический Словарь* (Электронная репринтная версия: <http://www.rulex.ru>).

⁴⁹ Л. Е. Шепелев 1999: *Чиновный мир России XVIII - начала XX в.* Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 271.

⁵⁰ "Толстой Николай Александрович (граф)". (Половцов. <http://www.rulex.ru>).

⁵¹ *Ur Finlands historia*, 129.

⁵² Talvio 2000, 27.

Keitä ovat henkilöt [7, 8] valtaistuimen oikealle puolella? On valitettavasti vastattava, ettei tästä ole tietoa. Ekman on korvannut toisen henkilön [7] valtiosihteeri Mihail Speranskilla, mutta Speranski lienee jo tähän aikaan ollut, muotokuvista päätellen, siksi kaljuuntunut, ettei hän tule kyseeseen. Hänen apulaisensa vapaa-herra Robert Henrik Rehbinder ei myöskään ole kumpikaan mainituista henkilöistä, sillä hänellä oli tähän aikaan vasta Pyhän Annan 2. luokan kunniamerkki, jota kannettiin olkanauhan sijaan kaulanauhassa. Molemmista herroista voidaan vain todeta, että heillä on ilmeisesti hoviunivormut (kultakirjannon reunan tupsuaiheet olivat hoviunivormuissa käytössä vielä keisariajan lopullakin).⁵³ Olisi myös kuviteltavissa, että lähempänä valtaistuinta seisova henkilö [7] olisi asemansa puolesta ylihovimarsalkka. En kuitenkaan ole löytänyt hänen ajanmukaista muotokuvaansa vertailuaineistoksi. Tämä hoviherra on muuten historiateoksissa esiintynyt sitkeästi väärällä etunimellä P. A. Tolstoi.⁵⁴ Kyseessä oli kuitenkin ylihovimarsalkka, kreivi Nikolai Aleksandrovitš Tolstoi (1765–1816).⁵⁵

Keisarin seurueen jäseniä on myös valtaistuimen vasemmalla puolella. Siellä on joku [9] niistä lukuisista kenraaleista, joita seurueeseen kuului. Jälleen on mahdollista sanoa, kuka heistä on kyseessä, mutta toki voi leikitellä ajatuksella, että kyseessä olisi 32-vuotias kenraaliadjutantti, ruhtinas Pavel (Paul) Gavrilo vitš Gagarin (1777–1850), joka kirjoitti tunnetun matkakertomuksen *Les treize journées ou la Finlande*.⁵⁶ Kädessään sulkakoristeista hattua kantava kaljupäinen herra [10] saataisi olla se kasakkakenraali, jonka Alopaeus sanoo päiväkirjassaan lahjoittaneen kenraalikuvernöörin puolisolle edellisen illan maapäivätanssiaisissa kallisarvoisen sulkatöyhtönsä.⁵⁷ Arvattavasti kasakkakenraalilla oli niitä useita. Kyseessä voisi – muotokuvankin perusteella – olla kreivi Matvei Ivanovitš Platov (1751–1818), joka oli Donin kasakoiden atamaani. Carl Erik Mannerheimkin kertoo, että keisarin seurueeseen kuului ”hetman Platoff”.⁵⁸

Porvoon maapäivillä toimi kahdenlaisia airuita. Pyhän Andreaxen airuet, jotka edustivat keisarikuntaa, olivat pukeutuneet vihreisiin pukuihin, joissa oli hopeakirjontaa ja Andreaxen tähti rinnassa. Keisarillisina airuina olivat kapteeni Reinhold Johan von Drentel ja Porvoon komendantinakin hetken aikaa toiminut etunimeltään tuntematon von Heideman. Keisarin vasemmalla puolella [11] seisoivat von Heideman. Toiset airuet edustivat suuriruhtinaskuntaa, tarkkaan ottaen sen aateliala. Aatelin airuilla oli siniset puvut, joissa oli hopeakirjontaa. Päässä oli nelikolkkahattu sini-valkoisine sulkineen. Hatussa oli kangasnauhasta tehty sininen vinoristi. Vaikka Klinge on korostanut, että aatelin airuiden puvuissa oli suuriruhtinaskunnan heraldisina väreinä ensi kertaa sininen ja hopea (joka heraldiikassa on sama väri kuin valkoinen), on hän jättänyt kertomatta, että alun perin värien piti olla sininen ja kulta – siis Ruotsin sini-keltaiset värit.⁵⁹ Tätä ei arvattavasti pidetty hyvänä ajatuksena Venäjällä, kun suuriruhtinaskuntaa oltiin juuri irrottamassa Ruotsista ja

⁵³ Kirjonta näkyy hyvin Kansallismuseon hoviunivormuissa, ks. myös Шенелев 1999, värikuvaliite, kuva 83.

⁵⁴ Esim. Jussila 2004, värikuvaliite.

⁵⁵ ”Толстой Николай Александрович (граф)”. (Половцов. <http://www.rulex.ru>); *Protocoll 1899*, 442.

⁵⁶ Tästä ei ole mitään evidenssiä. Olen nähnyt vain yhden pienen 1700-luvun kuvan peruukkipäisestä Gagarinista, jota 1800-luvun kamppauksessa olisi joka tapauksessa vaikea tunnistaa.

⁵⁷ *Ur Finlandis 1890–1895*, 129. Henkikasakoilla oli tämänkaltainen päähine vielä 1900-luvun alussa: <http://bibliotekar.ru/rusForma/6.htm>.

⁵⁸ *Förhandlingar 1922*, 93.

⁵⁹ M. Klinge 1981, *Suomen sinivalkoiset värit*. Helsinki: Otava, 234.

kulta olisi myös saatettu mieltää keisarikunnan airuiden hopeaa arvokkaammaksi, mikä olisi tietysti ollut sopimatonta. Suomen sini-valkoiset värit esiintyivät siis ensi kertaa sattumalta – ikään kuin laimennettuina Ruotsin väreinä. Aatelin airuina toimivat (aatelittomat) lääninsihteerit Reinhold Stierwald (Kymenkartanon läänissä 1791–1809) ja Daniel Levander (Uudenmaan ja Hämeen läänissä 1800–1817), joista jompikumpi on kuvassa [12].⁶⁰

Aivan tämän kirjoitelman alussa on ollut puhetta siitä, että Thelning teki maalaustaan varten luonnoksia, joiden uskotaan säilyneen Museoviraston kuva-arkiston kokoelmissa. Näiden luonnosten mukaan näemme kuvassa eläkkeelle jääneen majuri Daniel Erik Bosinin (1739–1815) [13] ja entisen luutnantin Carl Johan Armfeltin (1764–1819) [14]. Molemmat kantavat juuri käyttöön otettua suomalaista aatelisunivormua, jonka pystykaulusta koristaa kullankävyisenä kirjontana laakerinlehvä marjoiheen.⁶¹ Bosinin kohdalla Thelningin maalaus kuitenkin ihmetyttää: tämä iäkäs herra ei tiettävästi saanut niitä korkeita kunniamerkkejä, joita kannettiin punaisessa olkanauhassa. Luonnosten ja maalauksen suhde ei siis olekaan aivan yksiselitteinen. Toisena esimerkkinä tästä voidaan mainita se, että monet luonnoksista esittävät talonpoikaisia maapäivämiehiä, mutta niitä ei ole käytetty sellaisinaan maalauksessa. Vain talonpoikaissäädyn puhemies Petter Klockars (1752–1814) on sekä maalauksessa että luonnoksessa aivan samannäköinen, vaikkakin luonnoksen terävä ilme on maalauksessa jo pehmennyt. Papiston jäsenet on talonpojista poiketen kuvattu luonnoksille uskollisesti, ja heidät on siksi helppo tunnistaa myös itse maalauksesta.

Oheisessa kuvassa näemme pappissäädyn puhemiehen, Turun piispan Jacob Tengströmin (1755–1832) [1], joka kantaa Pyhän Annan 1. luokan kunniamerkkiä papiston tapaan kaulassaan. Venäläiset pitivät tunnetusti Tengströmiä myötäsukaisena ja merkittävänä mielipidevaikuttajana. Hän olikin saanut mainitun kunniamerkin jo vuoden 1808 puolella. Ruotsin ajan ansioista muistuttaa vielä Pohjantähden ritarikunnan pieni rintamerkki. Säätyjen puhemiehet esiintyvät maalauksessa arvojärjestyksessä. Seuraavana on porvarissäädyn puhemies, turkulainen kauppias Kristian Trapp nuorempi (1769–1841) [2] ja viimeisenä äsken mainittu talonpoikien puhemies Klockars [3], joka oli kotoisin Uudenkaarlepyyn pitäjältä. Hän oli mukana vuoden 1808 lähetyskunnassa Pietarissa ja kantaa sen muistoksi myönnettyä mitalia kaulassaan. Talonpojillehan ei myönnetty ritarimerkkejä, vaan heidän oli tyytyminen mitaleihin. Klockarsin rinnassa on myös kaksi mitalia, joista sininauhainen saattaa liittyä edelliseen säätykokoukseen: Norrköpingin vuoden 1800

⁶⁰ Ks. airuista *Protocoll 1809*, 439–441 sekä seremoniaalit. Airuet on nimetty Alopaeuksen päiväkirjassa. Kuva Pyhän Andreksen airuesta: Илленев 1999, 330. Aatelin airuen puku ja maamarsalkan sauva ovat säilyneet Ritarihuoneen kokoelmissa. Ole Gripenberg on kirjoittanut lyhyen artikkelin ”Häroldsdräkterna vid Borgå lantdag” (*Historiska och litteraturhistoriska studier* 44. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1969), jossa hän on käsittänyt väärin nimityksen ”adeliga häroldar”. Se ei siis tarkoittanut sitä, että nämä airuet olisivat olleet itse aatelisia, vaan sitä, että he edustivat suuriruhtinaskunnan aateliala: sini-keltaiset airuiden puvut oli tarkoitettu ”pour l’Orde Equester” ja suuriruhtinaskunnan airuet olivat avajaisseremoniaalin mukaan ”Deux Héralts-d’armes de la Noblesse”. Gripenbergin päätelmä aatelin airuista eräänlaisina hallitsijan suuriruhtinaallisina airuina on muutoinkin heikosti perusteltu. Hattujen kangasnauhasta tehty sininen (Gripenbeg puhuu valkoisesta, sillä kangas on nykyisellään valkoinen, mikä selittynee haalistumisella) Andreksen ristin kaltainen vinoristi on toki varsin mielenkiintoinen yksityiskohta, joka toistaiseksi jää vaille selitystä.

⁶¹ Ks. suomalaisesta aatelisunivormusta tarkemmin allekirjoittaneen painamaton taidehistorian tutkielma *Aatelisunivormu: suomalainen aatelisunivormu keisarivallan vaatteissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2006.

Kuva 4. Aatelittomien säätyjen puhemiehet ja papiston edustajia.

valtiopäiviin.⁶² Vaikka osa Thelningin maalauksen henkilöistä on epämääräistä yksilöimätöntä massaa, on maalaukseen siis myös sijoitettu koko joukko selviä henkilömuotokuvia. Luonnosten perusteella tiedämme, että puhemiesthistön takana olevat kolme pappismiestä ovat Isonkyrön kirkkoherra Nils Aejmelaeus (1753–1817) [4], Hauhon kirkkoherra Ivar Wallenius (1750–1818) [5] ja teologian professori Gustaf Gadolin (1769–1843) [6]. Kaikilla kolmella on muuten rinnassaan Pyhän Vladimirin 4. luokan kunniamerkki ja Walleniuksella vielä Pohjantähden merkkikin.

Valtaosa maalauksen pienoismuotokuvista jää toistaiseksi identifioimatta. Luonnoksien perusteella on mahdollista tunnistaa *varmasti* vain muutamia henkilöitä ja sama pätee myös vertailuun muun säilyneen kuva-aineiston kanssa. Silti toivon, että joku rohkenee ryhtyä tähän urakkaan: Emanuel Thelningin maalaus on täynnä aikalaisten muotokuvia ja ajan esineellisen kulttuurin yksityiskohtia, se liittyy hyvin merkittävään tapahtumaan ja on itsessään ainutkertainen historiallinen taideteos. Maalaus todellakin ansaitsisi tulla perusteellisen tutkimuksen kohteeksi, sillä monet kysymykset ovat vielä ratkaisematta. Keitä ovat lehterien naiset, ja onko luonnoksen kuvaama neiti Möllersvärd kuuluisa Ulla vai hänen vähemmän tunnettu sisarensa Maria Lovisa? Miksi aatelittomien säätyjen puhemiesten eteen on maalattu syvään varjoon jäävä henkilöryhmä, jossa näyttää olevan äiti ja isä kaksine lapsineen? Keitä keisarin seurueen jäseniä maalaukseen on lopulta kuvattu: puuttuuko kuuluisa valtiosihteerä Mihail Speranski todellakin kokonaan? Missä on vapaaherra Carl Erik Mannerheim, jolla oli merkittävä asema aatelissäädystä?

⁶² Tuukka Talvion tiedonanto.

Miksi Tandefeltin pitelemä paperi on liki kokonaan piilotettu airuen sulkatöyhden alle? Miten ja milloin maalaus tarkkaan ottaen lunastettiin ja siirrettiin Porvooseen? Miten se liittyy historiallisten seremoniamaalausten traditioon ja noudattaa niiden konventioita? Onko Pietarissa säilynyt jotain Thelningiin liittyvää aineistoa? Onko kauan sitten kadonnut Thelningin maalaus maapäivätanssiaisista tuhoutunut?⁶³

Lienee oikeutettua todeta, ettei Emanuel Thelningin maapäivämaalaukseen ole katsottu kunnolla: sitä on tulkittu kuvatekstien kautta. Historioitsijoiden toivoisikin kirjoittavan tarkkaavaisemmin kuvatekstien viattomia virkkeitä ja taidehistorioitsijoiden taas tutkivan innokkaammin näinkin epämuodikkaita aiheita.

Anders Johan Hipping totesi vuonna 1858, että Thelningin maalaus sijoitettiin kymnaasin yläsaliin, vaikka sen oikea paikka olisi ehkä ollut itse tuomiokirkossa.⁶⁴ Olisiko tuo ajatus nyt Porvoon säätykokouksen 200-vuotisjuhlan kunniaksi toteutettavissa? Emanuel Thelningin suuri maapäivämaalaus ansaitsisi tulla laajemmin tunnetuksi ja tarkemmin katsotuksi. Porvoon tuomiokirkossa se olisi kävijöiden nähtävänä – siinä paikassa, jonka tapahtumia se kuvaa.

⁶³ Hipping mainitsee tämän maalauksen, muttei osaa sanoa, missä se sijaitsee. *Wiborg* 30.10.1858.

⁶⁴ *Wiborg* 30.10.1858.